

ŠVIESA

SPALIS-LAPKRITIS-GRUODIS, 1957

TURINYS

Mūsų laimėjimas — demokratijos laimėjimas.....	50
L. Prūseika — žurnalistas, veikėjas. Rojus Mizara..	51
Socialinė erdvės užkariavimo reikšmė. A. Bimba	56
Tulpelė—vėliava, ir Alyvos. Eil. Antanas Matutis ..	57
Laisva daina. Eil. V. Valsūnienė	58
Pralekiantys paukščiai. Eil. Antanas Miškinis	58
Tegu niekad neužžels liaudies keliai į šią vietą . Antanas Venclova	59
Du didieji socializmo teorijos genijai. Pregresas ..	61
Gydytojo peilis ir tavo širdis. G. Leonaitis	63
Pavakario lietus. Eil. Antanas Miškinis	64
šermukšniai. Eil. Pranas Liukaitis	64
Mes darbu galingi. Eil. Petras Vaičiūnas	64

Lobikis J. 116
111 So. 11th St.
Springfield, Ill.

No. 4

SPRINGFIELD,
ILL.

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Mūsų laimėjimas--laimėjimas demokratijos!

Tai buvo prieš ketverius metus. Be niekur nieko, be jokio persergėjimo, Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija (ALDLD) ir Lietuvių Darbininkų Susivienijimas (LDS) gavo rūs-tų general'nio valstybės prokuroro pranešimą, kad šios organizacijos esančios "komunistinio fronto" organizacijos, ir, pagal įstatymą ir prezidento patvarkymą, yra įtraukiamos į "subversyviškų organizacijų sąrašą."

Kaip jau žinoma visiems Lietuvių Literatūros Draugijos nariams, mes nutarėme mūsų garbingos Draugijos gerą vardą ir teises ginti visomis mums prieinamomis legališkėmis priemonėmis. Dabar džiugu pranešti, kad mūsų kova nebuvo veltui. Mūsų Draugija nuimta nuo "subversyviško sąrašo!"

Toks oficialus pranešimas to paties prokuroro iš Washingtono:

OFFICE

OF THE ATTORNEY GENERAL

Washington, D. C.

October 4, 1957

American Lithuanian Workers
Literary Association
110-12 Atlantic Avenue
Richmond Hill, New York

Gentlemen:

This is to advise you that I have recent-

ly reviewed the matter of the designation of the the American Lithuanian Workers Literary Association pursuant to Executive Order No. 10450 in connection with the Federal employee security program and have concluded that such action should be rescinded.

I have this day notified all Federal departments and agencies and have caused to be published in the "Federal Register" notification of the removal of your organization from the list of organizations designated pursuant to Executive Order No. 10450.

Sincerely,

Herbert Brownell Jr.

Attorney General

Tai prokuroro prisipažinimas, kad mūsų ALDLD buvo užpulta ir persekiojama neteisingai, nepamatuotai!

Tai istorinis laimėjimas!

Šis mūsų laimėjimas yra laimėjimas tiesos ir demokratijos. Tai laimėjimas Konstitucijos ir Teisių Biliaus!

ALDLD CENTRALINIS KOMITETAS

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 4 Spalis-lapkritis-gruodis (October-Nov.-December), 1957

XXIII

L. Prūseika-žurnalistas, veikėjas

(Jo 70-tojo gimtadienio proga)

ROJUS MIZARA

Abejoju, ar rasis bent vienas Jungtinėse Amerikos Valstijose lietuvis, kuris nebūtų girdėjęs Leoną Prūseiką sakant kalbą, kuris nebūtų skaitęs jo raštų arba kuris nebūtų kiek tiek apie jį sužinojęs iš kitų žmonių lūpų. Kitaip yra jo gimtajame krašte, iš kur jis emigravo prieš 46 metus. Tik pastaruoju laiku Tarybų Lietuvos spaudoje pasirodė apie jį straipsnių, ryšium su jo knygos "Atsiminimai ir dabartis" išėjimu iš spaudos.

Albertas Vabalas gimė 1887 m. lapkričio 10 d. Daugėlaičių kaime, Virbalio valsčiuje (dabar Kybartų rajonas). Jo tėvai — Juozas ir Marijona Vabalai — buvo pasiturį ūkininkai ir gan pažangūs, žemės ūkį vedė moderniškai. Vincas Kudirka šį ūkį aprašė savo redaguojamame "Varpe", statydamas pavyzdžiu kitiems. Kai Albertas buvo septynerių metų amžiaus, mirė jo motina ir tėvas vedė kitą. "Mano pamotė", sako jis, "buvo man labai gera — man ir trims seserims: Onai, Konstancijai ir Elenai". Alberto tėvas 1905 metais buvo įstojęs į Socialdemokratų partiją, bet 1907 metais iš jos pasitraukė. Jo dėdė, Baltrus Vabalas, buvo gydytojas —

mokėsi Varšuvos universitete kartu su Vincu Kudirka.

Baigęs pradinę mokyklą, pirmiau Virbaly-

L. Prūseika

je, o vėliau — Kybartuose, Albertas įstojo į Liepojos gimnaziją, kurią baigė 1907 metais.

Būdamas gimnazistu, jis pradėjo rašyti spaudai: pirmieji jo straipsniai tilpo "Lietuvos žiniuose" 1904-1905 metais. 1907 m. įstojo į Peterburgo universitetą — teisių fakultetą. Reikėjo dar dviejų metų mokslui baigti, bet 1909 m. rudenį buvo areštuotas. Tuomet jau jis buvo socialdemokratas — Socialdemokratų partijai priklausė nuo 1906 metų. Apie savo areštą, gyvenimą kalėjime, trėmimą ir iš tremties pabėgimą jis aprašo savo knygoje, bet labai skūpia, ir dėl to pas mus jam buvo daryta pastabų. Vykdamas į Ameriką, kad sumaišyt cariniams bei kaizeriniams žandarams pėdas, jis pasivadino *Leonu Prūseika*, savo motinos mergautine pavarde. Ir nuo to laiko jis tik tokia pavarde tėra pas mus žinomas, ta pavarde jis gyvena.

Pabėgęs iš Sibiro, kur jis buvo caro valdžios ištremtas visam amžiui, Leonas Prūseika į Ameriką atvyko 1911 metų gale. Jis tuomet buvo 24 m. amžiaus vyras — pačiame gajume, pilnas energijos ir ryžto žmogus, Peterburgo universiteto studentas. Atvyko jis į Bostono priemiestį, South Bostoną, kur tuomet ėjo du lietuviški socialistinės pakraipos laikraščiai, "Keleivis" ir "Laisvė".

Jau tuomet buvo prasidėjusi kova tarp kunigų ir "svietišku" veikėjų už žmones. Klerikalai kiek begalėdami spiaudė, niekino socialistus, biauėjo 1905-1907 m. revoliuciją Rusijoje, žmogžudžiais ir velniais apšaukė tuos, kurie pranašavo, jog neužilgo Rusijoje ir Lietuvoje kils kita revoliucija, nušluosianti carizmą ir kapitalizmą, ir kursianti socialistinę santvarką. LSS, jos organas "Kova" ir kita socialistinė spauda sudarė bendrą frontą, klerikalija — kita. Socialistams stokavo gerai pralavintų, ne savanaudiškų darbuotojų, mokačių dalykus aiškinti, sugebiančių prie žmonių priėti, su jais palaikyti nuolatinį ryšį, kad galėtų vis daugiau žmonių ištraukti iš klerikalizmo pastogės ir juos apšviesti.

Leonas Prūseika ir buvo vienas tokių veikėjų: turįs gabumo sakyti kalboms, talentingas žurnalistas, mėgstas eiti pas žmones.

—:—

Gerokai apsidairęs, su 1912 m. pradžia L. Prūseika pradėjo dirbti "Laisvės" redakcijoje, kurią tuomet redagavo A. Montvidas. Turinio atžvilgiu laikraštis buvo silpnas,

silpna buvo ir jo medžiaginė būklė. "Laisvė" buvo įsteigę šeši jauni vyrai partneriai mažai teturėdami dolerių. Gi "Keleivio" pašonėje įsikūrusi, "Laisvė" turėjo būti įdomesnė, patrauklesnė, jei norėjo pralenkti savo oponentą. L. Prūseikai pradėjus dirbti redakcijoje, laikraštis tuojau pasidarė įdomesnis, gilesnis ir socialistiškesnis. Susilaukė jis ir daugiau bendradarbių, daugiausiai iš pačių darbininkų eilių. Kai neužilgo A. Montvidas iš redaktoriaus vietos pasitraukė, L. Prūseika redaktorium patapo, savo padėjėju pasikviesdamas Vincą Paukštį-Čibirą, 1905-1907 metų revoliucijos dalyvį, jau patyrusį revoliucionierių, pabėgusį nuo caristinio kalėjimo.

"Laisvė" turinio atžvilgiu gerokai pakilo aukštyn, vis daugiau darbininkų traukėsi nuo "Keleivio" prie jos. Tačiau daug maž tos pačios pakraipos dviem laikraščiam South Bostone dirva buvo per siaura. Kadangi nei Chicagoje, nei Brooklyne tuomet nebuvo jokio socialistinio laikraščio, nors tuose miestuose lietuvių kolonijos buvo daug didesnės nei Bostone, tai ir buvo nutarta "Laisvė" kelti į Brooklyną. Čia buvo suorganizuotas laikraščiu leisti kooperatyvas, kurio akcininkais tapo daugelis lietuvių darbininkų; jų šiandien esama apie 2,000. Kai į Ameriką atvyko V. Kapsukas, jis neužilgo patapo šio kooperatyvo nariu. Brooklyne "Laisvei" buvo padėti daug tvirtesni pagrindai.

Spauda yra milžiniškas įrankis darbininkams šviesti ir organizuoti. Bet tik jos neužtenka. Norint ryškiau ir greičiau juos apšviesti ir įtraukti į politinę darbininkų organizaciją bei į kultūrinę draugijas, reikia eiti pas darbininkus gyvu žodžiu. Tenka šaukti juos į mitingus ir ten kalbėti, aiškinti, agituoti. L. Prūseika tam labai tiko ir jis turėjo noro keliauti iš miesto į miestą, kai tik buvo reikalo. Kalbėtojas-oratorius jis labai talentingas, vienas geriausių Amerikos lietuviuose. Ir jis dažnai vyko į lietuvių kolonijas, apeliavo į juos gyvu žodžiu, ragino mokytis, šviestis, remti darbininkišką spaudą, stoti į Lietuvių Socialistų Sąjungą (LSS).

LSS kuopos dygo viena po kitos, kai kurios buvo mažytės tik iš keleto narių, bet ilgainiui vis didėjo. Ten, kur tokios kuopos buvo, Prūseika rašė joms laiškus, prašant

sušaukti mitingus, suruošti jam prakalbas; kur negalima didesnio mitingo sudaryti, lai susirenka keli bei keliolika darbininkų — jis jiems kai ką svarbaus turįs pasakyti. Rašė jis ir pavieniams asmenims ten, kur nebuvo jokios organizuotos grupės, raginant sušaukti labiau prasiplėšusių akis darbininkų pasitarimus, kad būtų galima įkurti socialistų kuopelę, aplink kurią suktųsi kultūrinis ir politinis vietos lietuvių veikimas.

Jis nesidrovėjo, jis skaitė tai savo pareiga, prašyti iš žmonių aukų spaudai, žinoma, pirmiausiai "Laisvei" palaikyti. Kiekvieną savo išvyka jis parveždavo laikraščiu prenumeratų, aukų; surasdavo jis ir žmonių, pasižadėjusių laikraščiu korespondencijų parašyti.

Galima drąsiai sakyti, kad nėra Amerikoje tos lietuvių kolonijos, kurios nors kartą L. Prūseika nebūtų aplankęs, nebūtų sakęs kalbos. O didesnėse lietuvių kolonijose jis buvo po daug, daug kartų.

Rodosi, dar Škotijoje būdamas V. Kapsukas kėlė klausimą, ar nevertėtų JAV įkurti kultūrinę-apšvietos organizaciją, kuri leistų marksistinę literatūrą. L. Prūseika buvo tokios organizacijos įsteigėjas. 1915 metais jis su kitais veikėjais pradėjo organizuoti Amerikos Lietuvių Literatūros Draugiją. Kaip tos organizacijos pirmininkas, L. Prūseika daug pastangų įdėjo jos kuopoms įvairiuose miestuose organizuoti. Iš karto LSS vadovai link šios draugijos žiūrėjo skeptiškai, manydami, būk ALDLD pakenks LSS. Bet tuojau pamatė, kad jie klydo: nauja kultūrinė organizacija ne tik socialistiniam, o vėliau komunistiniam, judėjimui nepakenkė, bet daug padėjo. Kai 1916 metais Amerikon atvyko V. Kapsukas, jis taipgi patapo ALDLD nariu.

Ilgainiui Draugija išaugo į masinę; jos kuopų tinklas aprėpė visas JAV. Savo laiku ALDLD turėjo daugiau kaip 6,000 narių. Šiandien, tiesa, narių skaičius yra daug mažesnis, bet kuopos veikia nuo Atlanto iki Ramiojo Vandenyno. Pažangiajame lietuvių darbininkų judėjime Amerikoje ALDLD sudaro ašį. Draugija tebeleidžia knygas ir duoda jas nariams nemokamai. Iš viso ligi šiol Literatūros Draugija išleido 63 knygas, kai kurių

tiražas seniau siekė iki 6,000 egz. ir po daugiau. Nuo 1934 metų Draugija leidžia savo nariams bertaininį žurnalą "Šviesą". ALDLD organizuoti, plėsti, auklėti reikėjo nemaža jėgų. L. Prūseika buvo vienas tų, kurie nesigailėjo jai triuso, nesigailėjo pastangų.

—:—

Kaip daugelis jaunų gabių žmonių, taip ir L. Prūseika kadaise darė bandymus ir grožinėje literatūroje. Parašė jis eilėraščių ir vis svajotojo sukurti nors vieną apysaką-romaną. Eilėraščius jis rašė prieš Pirmąjį pasaulinį karą *Don Alberto* slapyvardžiu. 1912 m. pradžioje L. Prūseika išvertė į lietuvių kalbą M. J. Lermontovo poemą "Slaptin-gasis laivas" (tilpo "Laisvėje" 1912 m. "L." nr. 3).

1913 m. Brooklyne vyko didžiulis rūbsiuvių streikas, kuriame dalyvavo ir šimtai lietuvių darbininkų. Daugelio jų buvo pirmas susidūrimas kovos arenoje su streiklaužiais ir su policija, pastatyta ginti streiklaužius ir samdytojų interesus. Buvo daug darbininkų areštuota, teista ir kitaip persekiota. Moterys streikierės, teismo nubaustos už tai, kad mušėsi su streiklaužiais, atsisakė piniginę bausmę sumokėti — jos ryžosi geriau eiti į kalėjimą. Nubaustųjų tarpe buvo ir lietuvių darbininkų. Don Albertas joms paskyrė tokį neligą eilėrašį:

Brangiosios sesutės, mes linkime jums
Laimėti pradėtąją kovą.
Teisybė ir meilė, ir šventas narsums
Lai bus jums kovoj už vadovą.

Tarp skurdo ir vargo juodosios nakties
Jūs užžiebėt švyturį laimės;
Ugningas drąsumas jaunosios širdies
Nemoka suklupti iš baimės.

Pašiepdamas dolerinius patrijotus, idealizuojančius būsimąją "laisvą" buržuazinę Lietuvą, Don Albertas 1913 m. jiems taip atkirto:

Myliu aš savo brangiausią tautą,
Bet tik ne vyžą ir tik ne autą,
Ir ne davatkos šventą rožančių,
Ir ne kazioną kazokų kančių.

Jeigu naktūžės tamsoj giliausioj
Žiburužėlį nors ir menkiausiaj

Akia išvysit, kaip savo viltį,
Širdis džiaugsmingai galės prabilti.

Žodis teisybės, šviesos žiupsnelis —
Žiūrėk: nušvito vargšo namelis.
Jau jam ne šmėklos grabų vaidinas,
Protas jau saule skaisčia gaivinas.

Kova ir laimė jau jį vilioja,
Susipratimas jį apginkluoja.
Ir iš artojo gimsta galiūnas. —
Dėl šio pasaulio keršto perkūnas.

Bet ten, kur dunkso dvarponių rūmai,
Ar kur gyvena mokslo keikūnai,
Ir aukso kryžius liepia vergauti —
Tenai aš kniūpsčias neisiu maldauti . . .

Laikraštiniis ir organizacinis-propagandistinis darbas neleido L. Prūseikai parašyti ne tik romano, bet ir daug eilėraščių. Jo plunksna buvo nukreipta į straipsnių rašymą, į žurnalizmą. L. Prūseika — pirmaeilis žurnalistas, su ypatingu rašymo stiliumi, su kandžiu žodžiu priešui, mielu — draugui. Jis yra parašęs tūkstančius išsimėčiusių po pageltusius laikraščių puslapius straipsnių. Rinktiniai jo straipsniai sudarytų ne vieną, bet kelias storas įdomias ir naudingas knygas.

Kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas, kai 1917 metais ir Amerika jin įsivėlė, Leonui teko pasitraukti iš atsakomingojo "Laisvės" redaktoriaus vietos, paliekant ją V. Paukščiui-Čibirui. Per kai kurį laiką jis buvo net pasitraukęs ir iš organizacinio darbo, bet rašyti "Laisvei" Prūseika nesiliovė. Jo straipsniai, smerkiantieji karą, kaip imperialistinį karą, nuolat margino "Laisvės" puslapius.

New Yorko mieste ėjo rusų kalba kairiųjų socialistų dienraštis "Novij Mir". Tuojuo po karo leidėjai prašė Leono, kad jis padėtų jiems laikraštį redaguoti, nes kai kurie gabesnieji rusai žurnalistai buvo grįžę į Tarybų Rusiją. Prūseika per kai kurį laiką tą laikraštį redagavo. Dar ir šiandien, sutikęs senesnio amžiaus pažangujį rusa, išgirsi: "Kur dabar yra tasai talentingasis lietuvis laikraštinkininkas, Nemenov, davęs tiek puikių straipsnių tuometiniam mūsų dienraščiui?"

Naujai įsikūrusi rūbsiuvių unija — Amalgamated Clothing Workers of America, —

pradėjo leisti laikraščius toms tautinėms grupėms, kurios sudarė didesni skaičių unijistų. Kadangi rūbsiuvių unijai lietuvių priklausė keletas tūkstančių, tai 1919 m. buvo pradėtas ir jiems leisti lietuvių kalba du kart mėnesinis laikraštis "Darbas". Iš pradžių per tūlą laiką jį redagavo A. Bimba, o vėliau, jam pasitraukus, — L. Prūseika.

Redaguodamas "Darbą", Prūseika turėjo daugiau laiko, kadangi laikraštis buvo nedidelis ir retai ėjo. Atliekamam nuo redakcinio darbo laiku jis rašinėdavo "Laisvei" ir rūpinosi Literatūros Draugijos reikalais, o, be to, rašė knyga.

Kai "Vilnis" pradėjo eiti dienraščiu, čikagiečiai prašė ir reikalavo, kad L. Prūseika pasitrauktų iš "Darbo" ir imtųsi "Vilnį" redaguoti. Neužilgo jis tai ir padarė, persikeldamas gyventi Chicagon.

—:—

Pažangiajame Amerikos lietuvių darbininkų judėjime du skaudūs, sakyčiau, tragiški, įvykiai atsitiko, du skilimai, daug lėšavę šiam judėjimui. 1921-1923 m. buvo atskilęs t. v. "ekstra kairysis" sparnas, pradėjęs leisti savo laikraštį ir kurti organizaciją. O 1931-1936 m. buvo atskilusi kita grupė-frakcija, vadinama "skloka". Su šia grupe buvo ir L. Prūseika, redagavęs jos neilgai teėjusį savaitraštį "Naujoji gadynė". Tuomet jis ir vėl buvo grįžęs gyventi New Yorkan.

Negalima sakyti, kad abidvi tos opozicijos atsirado tik dėl to, kad buvo "negeri žmonės", kurie norėjo blogo judėjimui. Abidvi atskilusios frakcijos bei grupės atsirado ir dėl to, kad ne viskas buvo korektiška "pozicijoje", centruose, bet apie tai čia ne vieta kalbėti.

L. Prūseika su visais ištikimais darbininkų judėjimui draugais sugrįžo 1936 m. ir per daugiau kaip dvidešimt metų ištikimai jame dirba. Išlaukyje pasiliko tie, kuriems marksizmas "pabodo," kurie socializmui iš tikrųjų niekad nepritarė. Kai kurie tų šiandien patapo makartistais, išdavikais. Pats L. Prūseika, prisiminęs tai, kas buvo, sako:

"Tą laikotarpį aš turiu nurašyti, kaip neigiama laikotarpį, kaip minusą. Praslinko daugiau kaip dvidešimt metų nuo to laiko, kai aš ir šimtai kitų draugų atsimetėme nuo sklokos-opozicijos, o tie, kurie liko su Stilsonais ir Strazdais, prisiplakė prie menševici-

kų ir ilgainiui virto kraštutiniai raudonėdžiais, makartistais... Didžiama lietuvių opozicionierių visuomet jautė, kad ginčas su laisviečiais ir vilniečiais yra tik laikinas ginčas ir kad jis baigsis susitarimu ir grįžimu į senas išmėgintas kovos pozicijas...

1936 metų vasarą aš jau dirbau prie "Vilnies", kuo gražiausioj santaikoj su visu štabu. Ir Kuodis, ir Senas Vincas ir švenčioniškis ir daugelis kitų gerai suprato, ką reiškia vienybė ir naujos pareigos".

—:—

L. Prūseika yra eilės knygų autorius. Pirmojo pasaulinio karo metu jis parašė "Karolis Marksas ir jo gdynė". Knyga supažindina skaitytoją su mokslinio socializmo tėvu, jo gyvenimu ir mokslu. Apie tą patį laiką jis išvertė iš anglų kalbos stambų Morriso Hilquito veikalą "Socializmo istorija Jungtinėse Valstijose". Neužilgo po to išvertė iš rusų kalbos V. M. Fričės "Vakarų Europos literatūros istorija", taipgi išvertė iš anglų kalbos anglų publicisto Artūro Ransome knygą apie Tarybų Rusiją — "Rusija 1919 metais". O 1925-1926 m. parašė stambią knygą "Karų ir revoliucijų gdynė". Vėliau — "Vytautas mažasis". Parašė jis eilę brošiūrų bėgamaisiais klausimais, pav., 1940 metais — "Teisybė apie Lietuvą". Vėliausias jo veikalas "Atsiminimai ir dabartis". Šis veikalas, žinoma, nėra istorija, o tik istoriniai bruožai, apibūdinantieji arti 50 metų laikotarpio svarbesnius įvykius.

—:—

Per daugiau kaip 20 pastarųjų metų L. Prūseika redaguoja "Vilnies" dienraštį Chicagoje. Jo darbas nėra lengvas — toks pat, kaip ir kitų pažangiosios spaudos redaktorių-laikraštinių. Tenka ne tik rašyti, o ir rūpintis tuo, kaip laikraštį išlaikyti; tenka rinkti iš žmonių aukas, be kurių pažangi spauda Amerikoje negalėtų išieiti. Kadaiše jis daug važinėjo po kitus miestus, sakė kalbas, dalyvavo darbininkų mitinguose. Bet pastaruoju laiku mitingų retai kur teįvyksta, o, prie to, susilpnėjo ir L. Prūseikos sveikata. Jis pats sako: "Sveikata pasigirti negaliu: turiu nemalonumų su širdimi, o, be to, prisimetė ir cukraligė. Bet dirbu ir žadu dirbti, nors gal ne tiek, kiek dirbau sveikas būdamas."

Pradėjo siautėti šaltasis karas, buvo pa-

kėlęs savo šlykščią galvą makartizmas — amerikinis fašizmas. Pradėta pulti komunistai ir ne komunistai, pažangesni darbininkų judėjimo veikėjai ir kovotojai už taikos pasaulyje išlaikymą.

Reakcijai rūpėjo nuslopinti darbininkišką pažangią spaudą, sunaikinti pažangiąsias organizacijas ir įstaigas. Teisėtumo departmentas pradėjo įrašinėti į juodąjį sąrašą kiekvieną pažangesnę organizaciją, paskelbiant ją subversyvine "komunistinio fronto" organizacija. Samdytojai, naudodamiesi tuo, siekdami palaužti darbininkų vienybę ir profesines sąjungas, net dešiniąsias, ėmė šalinti iš darbų tuos, kurie kadaise priklausė ar priklauso Komunistų partijai bei "komunistinio fronto" organizacijoms. Nemaža komunistų vadovų buvo pasiūsta į kalėjimus, o daugelio bylos dar tebėra teismuose.

Ypatingą svorį reakcija taikė į sveturgičius, kurie, ne dėl jų kaltės, netapo šios šalies piliečiais, bet kurie kovojo už taiką. Šimtai tokių veikėjų buvo areštuota ir, valdinių įstaigų nuosprendžiu, paskirti deportacijai.

Du "Vilnies" laikraščio redaktoriai, — Vincas Andrulis ir Leonas Prūseika, — buvo suminti ir daryta viskas, kad jie būtų iš šios šalies išdeportuoti. Prieš Prūseiką buvo išstatyti du "liudininkai": lietuvių socialdemokratų veikėjas Strazdas, kuris kadaise buvo prisišliejęs prie komunistų, ir tūlas kitatautis valdžios apmokamas šnipas. Leonui buvo iškeltas tokis kaltinimas: jis kadaise priklausė amerikinei Komunistų partijai, todėl, einant naujai išleistu įstatymu, turįs būti išdeportuotas. Lietuviškieji makartistai ir jų šalininkai nudžiugo: dabar "Vilniai" iš tikrųjų bus bloga, dabar Prūseika jau nebegalės jiems kailį vanoti teisybės lazda! Bet jų džiaugsmas žlugo. Prūseikos išdeportuoti negalėjo ir, atrodo, negalės. Reakcininkai suvado kitą būdą jam "suvaldyti": padėjo jį po savotišku naminiu areštu — jam nevalia iš Chicagos išvykti toliau kaip 50 anglišku mylių.

Jokie puolimai ir persekiojimai L. Prūseikos nepalaužė. Jis apie tai kas buvo, ką reakcionieriai jam darė ir gal būt dar žada daryti, nenori nė prisiminti. Kiek tik jėgos ir

(Tąsa 64 pusl.)

Socialinė erdvės užkariavimo reikšmė

A. BIMBA

Šių metų spalio 4-ta buvo istorinė diena. Su ja prasidėjo visos žmonijos istorijoje nauja epocha — nauja gadynė. Tai visų pripažįstama ir storai pabrėžiama. Tai diena, kada tarybiniai mokslininkai pasėkmingai paleido į erdvę dirbtinį žemės palydovą-satelitą — „Sputniką“. Tuo žygiu jie visam pasauliui paskelbė užkariavimą erdvės. Tai, kas amžiais buvo sapnu ir svajone mokslininkų galvose ir laboratorijose, staiga išsipildė gyvenime, praktikoje.

Tuo tarybinių mokslininkų žygiu vieni džiaugėsi kaipo didžiuliu žmogaus laimėjimu „prieš gamtą“, kiti dar vis abejojo, o dar kiti jame įskaitė grėsmę visam mūsų „laisvajam“ pasauliui.

Tuo tarpu tik vienam mėnesiui prabėgus po to, kai tas Sputnikas pradėjo nesvietišku greičiu ir nustatytu reguliariškumu skrieti aplink žemę, visą pasaulį nustebino nauja staigmena. Lapkričio 3-čią ryte atsikėlę išgir dome pranešimą iš tos pačios Maskvos nuo tų pačių tarybinių mokslininkų, kad į erdvę tapo paleistas naujas dirbtinis žemės palydovas, „Sputnikas II“. Šis jau daug didesnis ir sudėtingesnis už pirmąjį. Jeigu pirmasis sveria tik 142 svarus, tai antrasis — virš vienuolika šimtų svarų. Jeigu pirmasis pasiekęs tik apie 500 mylių aukštį pradėjo skrieti aplink žemę, tai antrasis pasileido aplink žemę nulėkęs apie tūkstantį mylių. O kas svarbiausia ir stebėtiniausia, kad antrajame Sputnike randasi gyvybė — mažytė kalytė „Laika“. Mokslininkams ji teikia pranešimus, tai yra, radijas iš palydovo pranešinėja, kaip Laikai ten sekasi, kaip jos gyvybė išsilaiko ir t. t. Tai toks didelis, toks svarbus mokslui ir mokslininkams dalykas, jog ilgai, ilgai bus apie tai rašoma ir kalbama.

Jau iki šiol milijonais žodžių tapo „apdai nuoti“ šitie tarybiniai žemės palydovai. O jų tēmijimas, studijavimas, iš jų išvadų darymas ir mokymasis dar toli gražu nėra pasibaigęs—iš tiesų, dar tik prasidėjęs. Nes nuo

čia prasidės dar smarkesnis „kopimas“ erdvėn, ieškojimas ir atidenginėjimas joje naujų slapybių. Pav., jau drąsiai kalbama apie galimybę tokios raketos, kuria būsią galima pasiekti mėnulį, Marsą arba kurią kitą planetą. Kalbama, kad tarybiniai mokslininkai antrojo palydovo iššovimui į erdvę panaudojo naujos rūšies kurą, kurio paslaptys dar nežinomos jokios kitos šalies mokslininkams.

Visa tai, moksliniu požiūriu, įdomu. Tačiau pagrindinę mokslinę šio didelio stebūklo analizę tenka palikti mokslininkams. Su laiku, galimas daiktas, visos paslaptys bus atidengtos ir jos bus aiškios, kaip jau pusėtinai yra aiškios paslaptys lėktuvų, kurie jau seniai yra tapę vėliausia ir greičiausia kelavimo priemone oru.

Mums norisi labai trumpai pakalbėti apie dirbtinių žemės palydovų socialinę reikšmę, — reikšmę mūsų gyvenimui, gyvenimui tautų ir valstybių. Čia mokslininkai mažai tegali mums padėti. Šiuo klausimu tenka rūpintis visiems, kurie galvoja apie žmonijos ateitį ir progresą.

Dirbtinieji žemės palydovai jau iškėlė šimtus socialinių klausimų ir problemų. Pavyzdžiui: Kaip tai galėjo atsitikti, kad tarybiniai mokslininkai, mokslininkai socialistinės šalies, buvo pirmieji tokį milžinišką mokslinį pasiekimą atlikti? Kodėl Amerikos mokslininkai, kapitalistinės šalies mokslininkai, atsiliko? Ką toks erdvės užkariavimas žada žmonijai militariniu požiūriu? Kaip šis žygis atsilies į kovą už pasaulinę taiką? Kokia bus sputnikų įtaka į santykius tarpe kapitalistinio ir socialistinio pasaulio?

Visais šiais ir šimtais kitų panašių klausimų jau prasidėjo plačiausias diskusijos.

Sputnikų pasirodymas erdvėje, suprantama, labai pakėlė prestižą ne tik tarybinių mokslininkų, bet visos Tarybų Sąjungos, viso socialistinio pasaulio. Niekas kitas iki šiol taip aiškiai ir ryškiai neįrodė socialistinės santvarkos pranašumo, kaip spalio 4-tą ir lap-

kričio 3-čią paleistieji ardvėn dirbtinieji žemės palydovai. Juk tai puikiausias praktikoje įrodymas marksistinio dėsniu, jog darbo žmonės, pasiliuosavę iš kapitalistinio jungo, paėmę galią į savo rankas, mokės sukurti naują, geresnį, švaresnį, šviesesnį ir pažangesnį gyvenimą, negu jie turėjo pirmiau.

Kaip gi visuomet buvo kalbama? Buvo kalbama ir įrodinėjama, kad darbininkas nepajėgtų, jei ir turėtų progą, apsieiti be kapitalistinių "galvočių". Jis turi būti valdomas ir diriguojamas. Jis — tik darbo jėga, daugiau niekas! Net ir po to, net ir po 1917 metų Spalio revoliucijos ir įsikūrimo socialistinės santvarkos viename šeštadalyje pasaulio, dar tokios abejonės apie darbininką tebevyraavo visose kapit. šalyse. Labai daug ir pačių darbininkų tuo tikėjo. Pas mus, Amerikoje, buvo propaguojama nuomonė, kad visos šnekotos, kad mokslo, išradimų, technikos srityse socialistinė Tarybų Sąjunga gali pasivyti mūsų kapitalistinę santvarką, yra tuščios svajonės, nepasiekiamas sapnas. Tai neįvyksią nė per šimtą metų!

O dabar, štai, staiga visiems paaiški, jog kaip tik tose srityse esame pasilikę! Tai tokia staigmena, kokios niekas nesitikėjo. Tai staigmena, kuri sukrėtė visą kapitalistinį pasaulį — taip sukrėtė, jog dar ir šiandien didžiųjų kapit. šalių vadovai tebėra neatsipeikėję! Tai staigmena, kuri pavertė niekais visas jų filosofijas ir koncepcijas apie socializmą.

Dabar dar mums sunku ir įsivaizduoti, ką tai visa reiškia dėl ateities.

Vienas dalykas: Tarybiniai sputnikai labai sustiprino taikos reikalą. Tie amerikiečiai, kurie kalbėjo apie nušlavimą Tarybų Sąjungos miestų iš oro lėktuvų pagalba, jau užsičiaupė. Kalbama apie naujus pasitarimus ir susitarimus dėl ieškojimo būdų baigimui šaltojo karo. Sputnikai dar labiau sustiprino taikos ir taikaus sugyvenimo šalininkų pozicijas. Dabar dar aiškiau kiekvienam rimtai galvojančiam žmogui, kad karas tarp kapitalistinių ir socialistinių kraštų yra pavirtęs visiška beprotybe.

Kitas dalykas: Netenka nė kalbėti, jog visose taikaus sugyvenimo srityse lenktynės tarp socializmo ir kapitalizmo nuo dabar pasidarys dar smarkesnės. Jau nekalbant apie

kovą dėl užkariavimo erdvės ir visose kitose mokslo srityse, lenktynės pasmarkės pramonėje, žemės ūkyje, kultūrinėje dirvoje.

Trečias dalykas: Dar plačiau prasiskleis lenktynės laimėti savo pusėn Azijos ir Afrikos žmones. Atsiminkime, jog ten randasi dauguma pasaulio žmonijos. Iki šiol mokslinė, techninė bei pramoninė pagalba tiems žmonėms buvo beveik vienos Amerikos monopolija. Toji monopolija jau pradeda sutirpti. Užtenka pažvelgti į Indiją, Indoneziją, Kiniją, Egiptą, Siriją ir kitas Azijos šalis, kuriose jau plačiu mastu dirbuojasi ne tik Tarybų Sąjungos, bet beveik visų kitų socialistinių kraštų mokslininkai, technikai, žemės ūkio ekspertai, inžinieriai. Sputnikai, pakeldami Tarybų Sąjungos prestižą, dar plačiau atidarys tokiai pagalbai duris. Amerika ir jos sąjungininkai susirūpinusiai kalba apie būdus ir žygius užbėgti tam už akių.

Viską sudėjus: Dirbtinieji tarybiniai žemės palydovai, skriedami aplink žemę, signalizuoja naują ateitį, naujus santykius, naujus horizontus, naujus siekimus, polekius ir troškumus visiems žmonėms visame pasaulyje!

TULPELĖ—VĒLIAVA

Bitutė saldų medų čiulpia
Iš žydinčių gėlių.
— Atlėk, bitut, nutūpk į tulpę
Po mano langeliu.

Pražydo ji, skaisti, raudona,
Ir plazda kaip gyva.
Sakau aš draugei:
— žvelk, Aldona,
Tulpelė — vėliava.

ALYVOS

Baltos, mėlynos alyvos
Prie langelio šlama.
Lyg akutės linksmos, gyvos
Baltos, mėlynos alyvos.

— Žiedą pirmąjį — ankstyvą
Tau jos skleidžia, mama.—
Baltos, mėlynos alyvos
Prie langelio šlama.

Antanas Matutis

Laisva daina

Sesutė žydinčiu lauku
Linksma, linų kaselėm,
Atėjo prie Neries taku,
Dainuodama dainelę.

— Rūtelę imk, ramunę imk, —
Jinai bangelei sakė, —
Ir nešk į Nemuną tolyn,
Upele mėlynake.

Pro sodus žydinčius baltai
Vingiuoja tavo kelias,
Ką tu matei, ką tu matai,
Paporinki, bangele.

Ką tu matei, gali užmiršt,
Gali nebeminėti, —
Jau daugel metų mūs šaly
Visi takai gėlėti.

— Skalauju daug pavasarių
Tos žemės žalią klonį,
Pažįstu skonį ašarų
Ir kraujo aitrų skonį.

Pas tėvą Nemuną skubu
Aš gojais, pabarėliais,
Daug amžių klausėmės abu
Mes skundo artojų.

O šiandien, sese, kaip apimt
Tą laimę begalinę,
Mes su tavim viena širdim
Mylėjome tėvynę.

Aš pasipuošus rūtele
Į Nemuną keiliausiu,
Paversiu bangą dainelę,
Skambėsiu kuo toliausiai.

Prie Volgos, Dono, prie Maskvos
Sustos dainelė mano
Ir padėkos, kad Lietuvos
Vaikai gražiai gyvena.

— — — — —
Sesutė žydinčiu lauku
Linksma, linų kaselėm,

Nuėjo sau žaliu taku,
Dainuodama dainelę.
— Rūtelę imk, ramunę imk, —
Jinai bangelei sakė,
Ir liaudies džiaugsmą nešk tolyn,
Bangele mėlynake.

1955.

V. Valsiūnienė

Pralekiantys paukščiai

Sidabrą pavasaris lieja
Ir kelia upelio jausmus.
— Kur lekiate, paukščiai mielieji?
Sustokite! Likit pas mus.

Tirpsta saulėje dienos ir sniegas.
Širdis jau aprims ir neliūs.
Upelis dainuodamas bėga
Per žydinčius akmenėlius...

Prie kelio nuoga epušėlė
Jau kelia į saulę šakas.
— Kur lekiate, paukšteliai pašėlę?
Jums galvas apsuko kažkas.

Mes čia pralenkėm begantį laiką.
Mes mylim ir paukščio vaikus.
Visi mes, kaip vienas, už taiką,
Ir polėkis mūsų taikus.

Bus vasara. Dainos ir vaišės.
Bus gilūs kasdien vakarai.
Mėnulis karos, lyg apkvaišęs,
Ir žvaigždės žērės būriais.

Ir gandru, ir strazdui, ir zylei
Erdvės bus, ir vietos bus daug.
Iškils geltonsnapiai mažyliai,
Cypsės jie ir augs, ir užaugs!

Mes niekam nejaučiam pavydo,
Mes kuriame laimę visiems.
žiūrėkite — žemė pražydo,
Tai širdys jėgų pasisems!

Antanas Miškinis

Vilnius.

Tegu niekad neužžels liaudies keliai į šią vietą

Tarybų Lietuvos Rašytojų Sąjungos valdybos pirmininko Antano Venclovos kalba
prie A. Žukausko-Vienuolio kapo

Brangūs draugai!

Visa Tarybų Lietuva nuo aukštųjų Vilniaus bokštų ligi žaibuojančių saulėje Baltijos bangų, nuo žaliųjų Druskininkų kalvų ligi Biržų lygumų sielvarte nulenkė galvą, išgirdusi liūdną ir rūsčią žinią: iš gyvųjų tarpo pasitraukė vienas mylimiausių jos sūnų, rašytojas Antanas Vienuolis, nepaprastai daug padaręs gimtojo krašto kultūrai, ilgiau kaip pusę šimtmečio dirbęs sunkų rašytojo darbą, į savosios tautos dvasinį gyvenimą įnešęs nenykstančios vertės nuostabiai šviesų ir reikšmingą indėlį.

Šiandien, netekusi savo mylimo sūnaus, puikaus rašytojo ir draugo, gedi ne tik tai Lietuvos liaudis, — mūsų darbininkai, valstiečiai, inteligentai, jaunuomenė. A. Vienuolis, LTSR liaudies rašytojas, lietuvių literatūros klasikas, buvo žinomas visoje didžiojoje Tarybų šalyje ir už jos sienų, ir prie mūsų sielvarto savo užuojautos jausmus jungia tūkstančiai ir gal net milijonai įvairių kraštų jo raštų skaitytojų, jo puikaus talento gerbėjų.

Šią sunkią valandą, kada į velionio taip karštai mylėtą gimtųjų Anykščių žemę nuleidžiame žemiškuosius jo palaikus, mus ramina ir guodžia mintis, kad didžių žmonių darbai nemiršta drauge su jais. Dažnai netgi esti taip, kad tik po mirties prasideda tikrųjų menininkų, tikrųjų kūrėjų nemirtingas triumfalinis žygiavimas į ateitį. Jau šiandien drąsiai galime pasakyti, kad A. Vienuolio kūrybos didžioji, geriausioji dalis visiems laikams liks nemirtinga mūsų tautos gyvenime, jos literatūros istorijoje, jos literatūrinės kalbos evoliucijoje, jos ateinančių kartų širdyje.

Kas A. Vienuolio kūrybai, jo meniniam žodžiui nulemia nemirtingumą? Manau, kad pirmiausia nuolatiniai ir nepaprastai glaudūs rašytojo ryšiai su savąja liaudimi. Po žemaitės, berods, nėra kito lietuvių rašytojo,

kuris, gimęs pačioje liaudies gelmėje, tiek metų būtų praleidęs, tokiais be galo artimais ir tiesioginiais saitais susijęs su savo liaudimi. Gimęs Užuožerių kaime, Anykščių apylinkėse, A. Vienuolis lemiamą ir kūrybingiausią savo amžiaus dalį praleido nuostabioje Anykščių padangėje, jau anksčiau mūsų tautai davusioje tokius didelius rašytojus, kaip Antanas Baranauskas ir Jonas Biliūnas. A. Vienuoliui labiau negu daugeliui mūsų laikų lietuvių rašytojų buvo pažįstami liaudies vargai, džiaugsmas, troškimas ir svajonės, nes jis diena iš dienos iš labai arti girdėjo liaudies širdies plakimą, jos sielvarto ir džiaugsmo dainas, anksti išmoko suprasti jos intimiausius jausmus. Su mūsų liaudimi jis beveik visą amžių valgė tą pačią duoną ir alsavo tuo pačiu oru. Štai dėl ko daugelis geriausių A. Vienuolio kūrybos puslapių tokie nuostabiai liaudiški ne tik savo turiniu, ne tik liaudies gyvenimo medžiaga, bet ir plačiausioms masėms suprantama, prieinama, artima forma.

Subręsti ir visu spalviniu grožiu išsiskleisti didžiuliui A. Vienuolio rašytojo talentui lemiamos įtakos turėjo daugelis veiksnių, kurių tarpe norėčiau pirmiausia pabrėžti tą lietuviškai anykštėnišką, liaudiškai demokratišką kūrybos tradiciją, kuri ėjo nuo Antano Baranausko "Anykščių šilelio", o vėliau tokią jaudinančią išraišką surado Jono Biliūno kūryboje. Atidžiau įsižiūrėjus, aiškiai matyti, kaip A. Vienuolis savo talento sparnais pakelia šią taurią tradiciją ir iš vaisingo grūdo, kritusio dar į jauną sielą, išugdo nuostabaus grožio šakotą ir vešlų kūrybos augalą. Tas augalas visas sultis savo gyvybei ir savo augimui, kaip minėta, traukė iš niekad neišsemiamos versmės — iš savosios liaudies gyvenimo, svajonių, kovos. Artimas ryšys su savąja liaudimi, gilus, nors ilgą laiką gal net nesąmoningas, supratimas, kad literatūros uždavinys liaudį kelti, auklėti, vesti į šviesesnę dieną, A. Vienuolio kūry-

bai netgi pasiučiausio beidėjiškumo ir dekanizmo siautėjimo laikais neleido nukrypti nuo savo sveikosios prigimties. A. Vienuolio kūryboje mes randame labai nedaug to, kas buvo parašyta pasidavus laiko madai, ar siauriems ir paviršutiniškiems dienos reikalavimams. Rašytojas savo kūrybai beveik visada statė rimtus uždavinius, ir gilus humanizmas, demokratizmas, taurus patriotizmas nuspalvina jau pirmuosius jo kūrinius — nuostabiąsias “Kaukazo legendas”, “Paskenduolę” ir kitus tų laikų apsakymus. Būdamas ne tik geriausiųjų savo gimtosios literatūros tradicijų tęsėjas ir puoselėtojas, bet ir didžiosios rusų literatūros mokinys, — ne kartą pats rašytojas su didelio dėkingumo jausmu kalbėjo apie Čechovą ir Gorkį kaip savo mokytojus, — A. Vienuolis jau ankstyvajai savo kūrybai sugebėjo suteikti ne tik aukštą meninę formą, bet ir persunkti ją ryškiais visuomenės kritikos elementais. Kaip žiauriai tėvynės išdavikus A. Vienuolis plaka “Užkeiktuose vienuoliuose”, kaip kaimo tamsumą ir religinį fanatizmą negailestingai demaskuoja “Paskenduolėje”, kiek karčios ironijos senajai mūsų inteligentijos kartai pasakyta apsakymuose “Pati”, “Grižo” ir daugelyje kitų! Aštri, kovinga kritikos gaida, taip šaižiai romane “Prieš dieną” nuskambėjusi prieš vadinamuosius “nepriklausomas Lietuvos kūrėjus” — įvairaus plauko spekuliantus tautos gerove ir garbe, vėliau, buržuazinės Lietuvos laikais, tartum prigesta — rašytojas eina į praeitį, arba, vaizduodamas savo meto tikrovę be pakankamo kritiškumo, sukuria ir nepilnaverčių kūrinių (aš galvoju pirmiausia apie romaną “Ministeris”), bet ne tai nulemia pagrindinę A. Vienuolio kūrybos linkmę ir pažangų jos pobūdį. Tiek jo dramaturgija, tiek gausi to meto beletristika aplamai rodo rašytojo ištikimybę gyvenimo tiesai ir realizmui, ji nuskaidrinta jo gaiviu talentu, prisodrinta įdomios liaudies buities medžiagos ir dėl to turi nepraeinančią vertę.

Tarybų Lietuvos rašytojas, pirmą kartą per visą savo gyvenimą, išsivadavęs iš rūpesčių dėl duonos kasdieninės, gali atsидėti vien tik mylimam literatūrinės kūrybos darbui. Ir nenuostabu, kad A. Vienuolis šiuo laikotarpiu, greta daugelio naujų apsakymų, atsi-

minimų, legendų, jau būdamas nebe jaunas, nebe stiprios sveikatos žmogus, sukuria tokią reikšmingą apysaką, kaip “Išdukterė”, ir patį didžiausią bei reikšmingiausią savo romaną “Puodžiūnkiemis”. Ypačiai šiame paskutiniame stambiame A. Vienuolio darbe pasireiškia ne tik subrendęs, didelis rašytojo talentas, jo giliausias lietuviškosios tikrovės pažinimas. Jame labai ryškus autorius marksistinės-lenininės pasaulėžiūros susiformavimas, nes be jos neįmanomas būtų buvęs toks gilus klasių kovos atskleidimas, darbo žmonių kovos dėl laisvės paveikslų sukūrimas, kokį dabar randame romane. “Puodžiūnkiemis” aiškiai rodo, kaip kritinio realizmo metodus A. Vienuolio kūryboje naujomis istorinėmis sąlygomis perauga socialistinio realizmo metodą, leidžiantį visu pilnumu atskleisti visuomenės gyvenimą, ryškiai parodant klasinių jėgų santykius ir kovą ir neišvengiamą revoliucijos pergalę. Nenuostabu, kad “Puodžiūnkiemis”, parašytas įgudusia didelio menininko ranka, virto tokia reikšminga knyga ne tik pokarinėje lietuvių literatūroje, bet ir susilaukė labai aukšto įvertinimo visasąjunginėje arenoje ir buvo išleistas keliomis užsienio kalbomis.

A. Vienuolio kūryba — reikšmingiausias lapas lietuvių literatūros istorijoje. Daugiau kaip penkiasdešimt metų A. Vienuolis buvo sąžiningas ir darbštus mūsų liaudies gyvenimo metraštininkas, savo kūryboje atspindėjęs kelis mūsų liaudies ir iš jos kilusios inteligentijos gyvenimo dešimtmečius. Jo kūryba visada turės didžiulę reikšmę, kaip savo meto gyvenimo veidrodis, kaip išgyvento ilgo istorinio laikotarpio vaizdas, nutapytas žiūrint iš pažangių pozicijų. Daugelyje tarybinio laikotarpio A. Vienuolio kūrinių išreikštos tarybinio patriotizmo ir tautų draugystės idėjos.

A. Vienuolio raštų kalba, sukaupusi savyje daug brangiausių bendranacionalinių lietuvių kalbos turtų, yra praturtinta ir geriausiai anykštėnų tarmės leksikos bei frazeologijos elementais. Ji labai natūrali, spalvinga, niuansuota, puikiai išreiškianti čia gimtojo krašto peizažą, čia vaizduojanti mūsų liaudies buitį, čia sukurianti ryškius, įsimenančius žmonių charakterius. Kaip literatūrinio meistriškumo, taip ir kalbos atžvilgiu A.

Vienuolis ilgus metus bus mokytojas vis naujoms mūsų rašytojų kartoms ir labai vertingas šaltinis kalbos tyrinėtojams.

A. Vienuolis jau gyvas pelnytai visų buvo vadinamas lietuvių literatūros klasiku. Neseniai tarybinės vyriausybės jam suteiktas LTSR liaudies rašytojo vardas visos mūsų visuomenės buvo sutiktas kaip teisingas didelių A. Vienuolio nuopelnų atžymėjimas ir jo atlikto darbo reikšmės pabrėžimas. Savo nuoširdžiu pasiaukojamu darbu, didžiuliu talentu, savo nemirtingomis knygomis A. Vienuolis pasistatė nenykstantį, amžiną paminklą mūsų liaudies širdyje.

Brangūs draugai! Mes atsisveikiname šiandien ne tik didelį rašytoją, bet ir visų mūsų mylimą, brangų vyresnįjį draugą, kurį ilgus metus pažinojome, gerbėme ir mylėjome už jo širdies taurumą, už jo būdo atvirumą, draugiškumą, paprastumą, už jo nuostabų nuoširdumą.

Tegul niekad neužžels liaudies keliai į šią vietą, kur amžiais ilsėsis mūsų didysis rašytojas. Tegul jo gyvnumu ir raštais auklėsis vis naujos mūsų jaunuomenės kartos, mokysis, kaip mylėti tėvynę ir kaip tarnauti savo liaudžiai.

Mes, LTSR rašytojai, tavo, brangusis mūsų Vienuoli, jaunesnieji draugai, ir toliau aukštai iškėlę nešime mūsų tarybinės literatūros vėliavą, kurią išleido tavo patyrusi, stipri, bet taip staigiai ir netikėtai nusilpusi ranka.

Tegu tau bus lengva tavo taip mylėta gimtųjų Anykščių velėna po amžinai giedra laisvos, klestinčios, taikingos tarybinės žemės padange!

Giliausią mūsų visų rašytojų užuojautą šią sunkią gedulo valandą leiskite išreikšti velionio gyvenimo draugei — jo mylimai žmonai, sūnui, seserims ir kitiems artimiesiems.

Du didieji socializmo teorijos genijai

PREGRESAS

Fredrikas Engelsas pirmą sykį susitiko su Karoliu Marksu 1844 metais. Ir tas jų susitikimas tapo taip glaudžiai užmegztas, kad jie tapo artimiausiais draugais visam savo amžiui. Tai buvo susitikimas dviejų didžiausių pasaulyje revoliucionierių ir socializmo teorijos skelbėjų.

Ir šių dviejų didžiųjų genijų, minties mokslo ir revoliucinės idėjos galiūnų, Markso ir Engeldo, draugystė tapo įamžinta istorijos lapuose. Dėka šių dviejų socializmo teorijos mokslo ritierių, šiais laikais plačiame pasaulyje socializmas didžiuliu mastu vystosi ir klesti, o pasilikusiojo stambiojo kapitalizmo kinkos dreba, kaip mirtinai sužeisto tigro, kol išeina iš jo kūno gyvybė.

K. Markso ir F. Engeldo raštuose išreikštos socializmo teorijos mintys kasa duobę kapitalizmui, kuris gyvena pasaulyje giliai suleidęs savo šaknis nuo senų laikų.

F. Engelsas užaugo Bremeno mieste Vokietijoje stambaus tų laikų fabrikanto šeimoje. Jo tėvas, fanatiškai tikintis, buvo pietistų sektos piliorius. O tuomet Bremene pietistai

buvo reakioniškiausia protestantizmo religinė sekta, daug aršesnė ir už Anglijos puritonus. Tokiose sąlygose, kurios viešpatavo šeimoje ir mokykloje, augo jaunas Engelsas. Todėl ir nestebėtina, kad jisai dar gimnazijoje buvo tikintis, bet nepasidavė akiai tamšiam fanatizmui, kuris jį supo visoje aplinkoje. . .

Kuomet Engelsas pradėjo savarankiškai gyventi, jis palaipsniui stengėsi išsivaduoti iš religinio dogmų tinklo. 1838 m. tėvas jį išleido tarnybon, kur jis išbuvo arti trejeto metų. Ir nuo to laiko buvo pasilikęs jo laiškas, rašytas buvusiems mokyklos draugams broliams Greberiams, ir pirmas išspausdintas veikalas "Laiškai iš Vupertalio". Iš to jo pirmojo veikalo jau buvo galima aiškiai suprasti, kad Engelsas išsivaduoja iš religišku ūkanų. Jis kruopščiai atkreipė savo dėmesį į daugybę religišku prieštaravimų Biblijoje ir kituose "šventraščiuose". Jis dalinosi savo mintimis ir samprotavimais per laiškus su broliais Greberiais, jiems pastebėdamas: Aš nesuprantu, kodėl religiški vadovai yra tokie

žiopli, kad nepastebį Biblijoje daugelio aiškų prieštaravimų ir monų, kurie nepripa-rodō faktais tikrovės.

Kai Greberiai bandė įrodyti šventraščio teisingumą ir dieviškumą, Engelsas jiems atsakė: Aš esu pasiryžęs laikyti dievišku tik tą mokslą, kuris gali atlaikyti proto kritiką, bet ne išgalvotą dvasininkų fikciją. Kas priverčia mus akiai tikėti į neva šventraščių Bibliją? Tai dvasininkų reakcinis autoritetas taip su mumis elgiasi ir bruka į mūsų galvas tikybinius nuodus.

Engelsas nustojo tikėti į krikščionybės monus. Jis rašė: Pagal tą jūsų krikščionybę, daugelis milijonų žmonių yra pasmerkti amžinoms pragaro kančioms spirgėti, o tik mažai dalelei žmonijos tegalima tapti laimingais po mirties. Argi tai galima laikyti begaline dieviška meile?

1841-1842 m. Engelsas atitarnavo militarinę tarnybą Berlyne. Kariuomenėje jis susipažino su jaunais naujos filosofijos skei-dėjais ir tapo pasekėju Hegelio filosofijos, o vėliau materialisto, didelio tų laikų bedievio, Fejebacho, kurio knyga "Krikščionybės esmė" dar labiau užgrūdino Engelso protavimą ir turėjo didelę įtaką. Vėliau Engelsas pats savu protu, savistoviai, pradėjo tyrinėti iš padugnių tikybinės krikščionybės prietarus. Ir jis suprato, kad Fejebachinė tikybos kritika yra nepilnai išryškinta. Pabaigoje 1842 metu Engelsas išvyko Anglijon, kuri tais laikais buvo pramoningiausia šalis pasaulyje. Ten jis greit pradėjo dirbuotis ir įdomautis darbininkų politiniais ir ekonominiiais reikalais, liečiančiais darbininkų klasės buitį. Ir jis tapo marksistiniu socialistu.

Nuo to laiko Engelsas visoje savo veikloje darbininkų klasės poreikiuose visuomet vadovavosi moksline pasaulėžiūra, socialistiniu materializmu. Jis energingai kovojo prieš kapitalizmą, stengdamasis pakeisti santvarką. Jis bendrai kovojo ir prieš religiją ir jos vadus, palaikančius kapitalizmą. Engelsas persitikrino, kad kova tik žodžiais yra nesėkminga, nes nepasiekia plačiosios liaudies daugumos. Jis pradėjo daug rašyti. Jo žymiausieji kūriniai buvo atspausdinti: "Anti-Duringas", "Gamtos dialektika", "Liudvikas Fejebachas". Jis šiuose savo

veikaluose plačiai išryškino dialektinio materializmo filosofiją. Jis surinko daug medžiagos su pagrindiniais įrodymais materializmo tikrumo. Engelso veikaluose yra gvil-denami susiję su religija ir priešreliginiai klausimai. Veikale "Anti-Duringas" jis įkūnijo nemirštamą marksistinę krikščionybės apybraižą. Jis rašė: Kiekviena religija yra niekas kitas kaip tik įsivaizdavimas žmonių galvosenoje, kuris slėgia jų šviesesnį protavimą, kur išsvajotos žemiškos jėgos įgauna viršgamtišką pavidalą ir nustelbia žmonių gyvenimo tikrovės dvasinius protavimus. Per ilgus amžius ant žmonių viešpatavo reakcinės jėgos. Iš pradžių dar beklasinėse kovose reakciniai žiaurūs vadai žudė puslaukinius žmones, o vėliau, kai pasiskirstė klasėmis, prasidėjo baisus liaudies išnaudojimas! Liaudis, pajutus skaudų klasinį jungą, retkarčiais prieš savo išnaudotojus pradėjo zurzėti. Tuomet ir prasidėjo steigimai daugybės tikėjimų ir sektų, tikėjimas į dievus, velnius, dangų, pragarą ir į visokius stebuklus. Jau tais laikais turtingųjų klasė gerai suprato, kad tik su tikėjimu jie galės liaudį akiai valdyti ir išnaudoti.

Nors paskiau K. Marksas ir F. Engelsas dėjo daug pastangų, kad pašalinti religiją iš liaudies gyvenimo, jiems tai padaryti nepavyko. Kapitalistai ir buržuazija pasikvietė sau talkon visokių tikybų vadovus, apsupo liaudį grandine ir su savo pasiutusia religine propaganda nustelbė marksistinį socializmo mokslą ir ateizmą. Kai Marksas ir Eng. intensyviai skelbė antireliginę propagandą bendrai, ragindami liaudį stoti į kovą prieš kapitalistinį išnaudojimą ir religinius burtus, jų propaganda paveikė ir kai kuriuos valdančiosios klasės žemuosius valdžios pareigūnus, kurie ryžosi net įstatymais uždrausti viešai praktikuoti religiją kai kurioms reakcinėms sektoms. Uždraudimo religijos taip pat siekė Duringas, Bakuninas ir kiti. Tačiau Engelsas įrodė, kad tikybos uždraudimas nebegali jos sunaikinti, kaip negalima sunaikinti įstatymais ideologinės mokslinio socializmo minties. Nes kovoje už socializmą liaudis pati nusikrato religinius prietarus. Ir besivystantis socializmas pats priartins religijos galą.

(Tąsa 64 pusl.)

Gydytojo peilis ir tavo širdis

G. LEONAITIS

Šešiametį Geną Ščerbatovą atvežė iš Stalinogorsko į Maskvą ir paguldė Krūtinės ląstos chirurgijos instituto klinikoje. Ligonis buvo labai silpnas, duso. Jo judėsiai buvo sukaustyti, daugiau penketo — šešto žingsnių berniukas negalėjo nužengti. Jo kūnas, lūpos ir ypač pirštai atrodė tartum violetiniai. Vis dažniau ir dažniau kartojosi dusimo priepuoliai. Sunki, įgimta širdies yda pasmerkė berniuką greitai mirčiai.

Po keturių savaičių pasiruošimo, profesorius Bakulevas padarė berniukui širdies operaciją. Tai buvo jau maždaug keturiasdešimtoji širdies operacija, kurią atliko prof. N. Bakulevas, ir, kaip visada, ji praėjo sėkmingai.

Mes atvykome į kliniką pas A. N. Bakulevą, kada jis, kaip ir kiekvieną dieną, lankė savo ligonius. Priėjom prie Genos Ščerbatovo lovos, kuriam tik vakar buvo padaryta širdies operacija. Berniuko kūnas ir veidas vis dar labai išblyškę, bet pamėlynijimo jau ir pėdsakai išnykę. Lengvas marlinis tvarstis ant krūtinės dengia tą vietą, kur padarytas operacijos piūvis. Berniukas neramiai sužiūro į "svetimus dėdes, kurie tuojau pradės jį badyti", bet kaip tik prie jo prisitartinio A. N. Bakulevas, Gena drąsiai nusišypsojo ir pradėjo noriai atsakinėti į profesoriaus ir gydytojo klausimus.

Berniuko sveikatos stovis po operacijos gydytojų pripažintas visiškai patenkinamu. Jis alsuoja lygiau, ramiau, giliau, laisviau judina rankas ir kojas. Greit jį išrašys iš klinikos, o po metų galės ir į mokyklą eiti.

Iki šiol dar nenustatyta, kodėl kai kurie vaikai gimsta su širdies ydomis. Kol dar nebuvo širdies chirurgijos, tokie vaikai buvo pasmerkti žuvimui. Dabar chirurgas gali jiems gražinti gyvybę. Nemaža žmonių, persirgę reumatu, gauna širdies ydą — angos tarp kairiojo prieširdžio ir kairiojo skilvio susiaurėjimą. Šią širdies ydą terapeutams išgydyti nepavykdavo. Dabar plačiai ir sėkmingai chirurginiu būdu atliekamas tos an-

gos praplatinimas, ir žmonėms gražinamas darbingumas.

— Dar neseniai, —sako prof. A. N. Bakulevas, — širdis buvo laikoma "neprieinama zona". Chirurgai neišdrįsdavo liesti šio ypač svarbaus ir jautraus organo. Širdies ligomis sergantieji žmonės, kurių negalėjo išgydyti terapeutai, būdavo pasmerkti invalidumui ir mirčiai. Į pirmąsias širdies operacijas buvo žiūrima kaip į stebuklą. O dabar jas daro ne tik mokslininkai, bet ir gydytojai praktikai daugelyje mūsų šalies miestų.

Aštuoneri metai praėjo nuo tos dienos, kada Maskvos Medicinos instituto 2-je klinikoje A. N. Bakulevas padarė pirmąją Tarybų Sąjungoje operaciją, praplečiant Batalovo taką širdyje penkiolikametei mergaitei, kentėjusiai nuo nepagydomos širdies ydos. Dabar buvusi profesoriaus pacientė jaučiasi kuo puikiausiai. Ji mokosi antrajame medicinos instituto kurse.

Didelių ieškojimų, milžiniško darbo ir tobulėjimo kelią nuėjo mokslininkas, kol jis ryžosi įvykdyti pirmąją operaciją, nurodžiusią takus daugelio žmonių gyvybių išgelbėjimui.

Su ypatinga energija prof. Bakulevas ėmėsi vystyti naują chirurgijos šaką — įgimtų ir įgytų širdies ir magistralinių kraujo indų, širdies apvalkalėlio chirurgiją. Jam vadovaujant, buvo išvystyta šių susirgimų diagnostika ir chirurginis gydymas. 1956 metais Bakulevo pasiūlymu prie Medicinos mokslų akademijos buvo įkurtas Krūtinės ląstos chirurgijos institutas, kurio direktorium tapo įžymusis mokslininkas.

"Tiktai tas vertas mokslininko vardo, kas, nesustodamas prie pasiektojo, visada veržiasi pirmyn", tarp kitko pasakė profesorius Bakulevas. Jis pats, kaip tikras novatorius, visada žvelgia pirmyn, ieško naujų kelių ir būdų, kurie padėtų gydytojams, kovojant dėl žmogaus gyvybės. Įžymusis mokslininkas visur ir visada dalijasi su jauna medikais savo patyrimu.

"Švyturys"

Pavakario lietus

Einu pasižiūrėt laukų;
 Į širdį krinta pirmučiausia —
 Gegulė ant šakos ku-kū,
 Lakštingala prieš naktį čiauškia.

Širdis, kaip volungė, pragys;
 Lynoja sidabru ir auksu.
 Man kalba žiemkentys rugys:
 — Aš augu, augu ir užaugsiu.

Man kalba šlama aviža,
 Man kalba pasistiepęs miežis.
 Ir bulvė kyła dar maža,
 Girdžiu, — griezlė per lietu griežia.

Ant karties raitos apynys,
 Kažkuo jis miežiui giminingas.
 Abu jėgų jie kupini —
 O man žiedais po kojų sninga...

Aš augu su jumis drauge,
 Ruky ir žirni iškergojės.
 Mane svaigina parugė
 Ir apkerėjo vasarojus.

Einu nušvitęs ir tylus
 Man kalba lapai, veidą plaka:
 Užaugs ragaišis ir alus —
 Laukai dabar iš tikro platūs!

Antanas Miškinis

Leonas Prūseika

(Tąsa nuo 55 p.)

sveikata leidžia, jis dirba "Vilnies" redakcijoje; rašo su tokiu pat patosu, kaip pirmiau, drąsiai ir aštriai pliekdamas liaudies priešus, karo troškėjus, Tarybų Lietuvos ir kitų socialistinių šalių šmeižikus. Jis daug dirba ir dar daug žada dirbti. Į ateitį žiūri optimistinėmis akimis. Leonas yra giliai įsitikinęs, jog laimės ne tas, kuris nors dabar galingas, bet senas, o tas, kuris čia dar nėra kol kas galingas, bet jaunas. Jis tiki Amerikos liaudimi, turinčia gražias, garbingas tradicijas; jis tiki jos būsimąja pergale, jos skaisčia ateitimi.

Už tai pažangioji Amerikos lietuvių visuomenė Leoną Prūseiką gerbia ir myli.

1957-IX-30

Socializmo teorijos genijai

(Tąsa nuo 62 p.)

Tačiau šiais laikais pažangioje spaudoje retai kada tėra minimas F. Eengelsso vardas. Daugiausiai gerbiame K. Marksa ir Leniną. Bet pasižvalgius į netolimos istorijos lapus, surandame, kad Engelsas daug yra nusipelnęs dėl socializmo kūrimo ir atsipalaidojimo religišku prietarų. Mes žinome, kad Engelsas nebuvo tiek žymus kaip Karolis Marksas, bet jo nuveikti darbai stovi greita tarp Markso ir Lenino. Leninas, per daugelį metų išstudijavęs Markso ir Engelso mokslinio socializmo raštus, pats daug kuomi savo didele galvosena prisidėjo vykdymui socializmo iš teorijos praktikoje. Tik, deja, jam neteko matyti šių dienų praktikuojamojo socializmo gausių vaisių beveik pusėje pasaulio. Leniną pakirto mirtis dar jam nesulaukus gilesnės senatvės.

Šermukšniai

Šermukšniai skeryčioja,
 Raudonos kekės supas,
 O vėjas vis bučiuoja
 Prisirpusias jų lūpas.

Sūnai šešupės kranto,
 Karoliais pasipuošę,
 Žalieji, ar suprantat,
 Ką jums vėjelis ošia?

Šermukšniai susimastę
 Lapeliais sušlamėjo:
 — Kas gali nesuprasti
 Gimtos žemelės vėjo!

Pranas Liukaitis

MES DARBU GALINGI

Poete, liepk širdžiai ir plunksnai bebaimei
 Kurt džiugesio himną gyvenimo laimei!

Mes darbu galingi, sukibę už rankų,
 Apjuosim pasaulį be karo patrankų.

Mes žemės planetą, tą dukterį saulės,
 Nunešim į laimę be naudžių apgaulės.

Lai saulėtoj žemė, jos turtų kūrėjas
 Neliauja daug džiaugsmo iš darbo turėjęs!

Petras Vaičiūnas